

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Наталія БОГДАНОВА

© Н. Богданова, 2011

Ключові поняття: особистість, культура, життєтворчість особистості, навчання.

навчання у вищому навчальному закладі – важливий освітній етап формування життєтворчості особистості після закінчення загальноосвітньої школи. Адже вища школа є осередком свідомої особистісної саморе-

алізації і професійного самовизначення і самоствердження. В різноманітні студентської діяльності (навчальної, наукової, виховної, творчої, спортивної тощо) формується багатогранна доросла, самодостатня особистість, активний суб'єкт соціокультурної життєтворчості, людина зі стійкими когнітивними, етичними і естетичними переконаннями. «Випускник вузу в XXI столітті повинен бути, перш за все, суб'єктом сучасної культури, носієм високої моральності і соціальної активності. Конформізм, пасивність фахівців з вищою освітою мають залишитися в минулому. Тільки на тлі залучення до сучасної культури повинні формуватися необхідні для успішної діяльності випускника професійні якості, оскільки фахівець без високих етичних якостей, без усвідомлення загальнолюдських і культурних цінностей може бути соціально небезпечним» [6, 610]. Розуміючи вищу освіту як соціальне явище, вчені насамперед звертають увагу на розвиток суб'єкта в процесі суб'єктної діяльності та розглядають його як процес «уміщення суб'єкта в культуру», «вростання в культуру» [8, 93]. Таким чином, вища освіта є не просто сферою набуття людиною про-

Результатом вищої освіти є не просто отримання професійних здібностей, а становлення професійно-діяльнісних основ культури життєтворчості особистості, які проявляються у готовності і здатності до інноваційної діяльності, до вдосконалення технологій виробництва, до світоглядно-ціннісної гуманізації будь-якої сфери соціального функціонування.

фесійних знань, умінь та навичок, а передусім середовищем формування інтелігентних здатностей особистості, які в будь-якій сфері наукової чи прикладної діяльності проявляються насамперед у готовності до творчості, перетворення з метою вдосконалення, гуманізації тієї чи іншої сфери людської діяльності. Тобто результатом вищої освіти є не просто отримання професійних здібностей, а становлення професійно-діяльнісних основ культури життєтворчості особистості, які проявляються у готовності і здатності до інноваційної діяльності, до вдосконалення технологій виробництва, до світоглядно-ціннісної гуманізації будь-якої сфери соціального функціонування.

Вища освіта, спрямована на формування особистості професіонала, зазвичай займає в житті людини період особливо активного особистісного становлення та ідентифікації, що веде до актуалізації розвитку в її структурі виховних, світоглядно-формуючих, творчо-розвивальних форм діяльності. Студент, перебуваючи на вершині емоційно-вольового розвитку, здатен до найактивнішої соціокультурної самореалізації і проявлення особистісних прагнень, здатностей і талантів. «Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на розвиток такої діяльності студента, за допомогою якої він не лише зможе взаємодіяти зі світом культурних цінностей, але й сприятиме розвитку своєї суб'єктивності» [1, 69]. Такий розвиток можливий, з одного боку, за умов сформованості в загальноосвітній школі міцного світоглядно-ціннісного каркасу особистісної життєтворчості, а з іншого – завдяки мотиваційній готовності молоді людини до самостановлення і саморозвитку, якій всіляко повинні сприяти організація і зміст навчально-виховного і культурно-творчого процесу в рамках сучасного вищого навчального закладу.

Звідси, важливими завданнями, які стоять перед сучасним ВНЗ, є: сприяти прагненню студента до творчості та самоствердження, надавати всі можливі засоби для самореалізації, піднімаючи на необхідний рівень його професійну підготовку, підвищувати його конкурентоспроможність на ринку праці, адже забезпеченість працею за бажаною професією – це один з головних особистісних по-

казників вдалої життєтворчої діяльності. «Основним завданням сучасної вищої школи є не лише озброєння кожного окремого індивіда міцними сучасними «живими» знаннями, на противагу багатогранній енциклопедичності, яка є інертним чи навіть «мертвим» багажем знань, та активізація їх у практичних вміннях і навичках, а й розвиток конкурентоспроможності особистості. Така особистість має розвинути потребу в самовдосконаленні, зацікавлена у надбанні етнокультурної ідентичності й емоційно-морального ставлення до життя. Конкурентоспроможність як особистісна характеристика забезпечує швидкий та успішний пошук власного місця на ринку праці» [3, 290]. Потреба в професійно-діялісному самовдосконаленні є одним з найголовніших показників активної життєтворчої позиції дорослої людини. Саме вміння постійно відчувати таку потребу дається людині в рамках навчально-виховного процесу у вищій школі.

Звичайно, для того, щоб студент постійно відчував потребу професійного вдосконалення, навчально-виховний процес у професійній та вищій школі слід спрямовувати на розвиток особистісних специфічних рис характеру студента, на його нахили і прагнення, враховувати його інтелектуальні і організаційні можливості, надавати можливість реалізувати свої фізичні сили або ж у випадку фізичних вад створити середовище, в якому б він не відчував себе неповноцінним. «Щоб студенту було цікаво вчитися і він вважав необхідними і корисними набуті знання та вміння у його подальшому житті, важливо змінити систему навчання так, щоб урахувати нахили, здібності, можливості студентів, зорієнтувати їх на самостійну роботу» [5, 399]. Здатність до вдалої самостійної навчальної і наукової праці надалі відобразиться на прагненні й умінні до самовиховання і самовдосконалення, що в дорослому віці є дуже актуальним, адже в специфіці людської психіки є значні нахили до самовдоволення і стагнації емоційно-вольового й духовно-практичного життя.

Однією з ознак цілісності освітнього простору має бути продовження традиції (яка прищеплювалася в дошкільному закладі в найпростішому вигляді і розвивалася в за-

гальноосвітній школі як один з основних проявів розвитку особистості) високого рівня свободи в навчально-виховному процесі, що привчає молоду людину до відповідальності за свої професійні вчинки і дії. Відчуття свободи в молодому студентському віці, коли емоційно-вольова сфера особистості прагне до максимальних звершень, створює відчуття гармонії з зовнішнім середовищем, що, в свою чергу, знімає негативні моменти навчання і перебування у ВНЗ (тимчасові невдачі в навчанні, психологічні негаразди перехідного віку, відчуття надмірної заінформатизованості процесу навчання тощо). «За особистісно орієнтованого навчання свобода вибору стає одним із дидактичних принципів. Ця свобода стосується насамперед вибору власної траєкторії навчання, а отже, вибору освітніх програм, курсів, викладача. Освітня програма не має стримувати розвиток особистості, обмежувати її право на успіх, пред'являти нереальні вимоги, прирікаючи на постійні невдачі. Атмосфера свободи науки характеризується тим, що студенти вільно обговорюють проблеми, не бояться робити помилки, співпрацюють у навчанні, бачать у викладачеві джерело досвіду, знань, старшого члена групи» [4, 48]. Така атмосфера психологічної свободи і свободи праці, якщо вона є цілісним продовженням такої ж атмосфери в дошкільному навчальному закладі і в школі, забезпечує безболісну життєтворчу адаптацію і соціалізацію молодої людини, яка всіяко відчуває свою значущість і цінність, вписану в загальну, універсальну аксіологічну картину світу.

Важливим у цьому аспекті є створення сприятливого комунікативно-творчого середовища у ВНЗ, яке забезпечується багатьма чинниками, серед яких – вдала структура навчального процесу (без перенавантаження студентів і викладачів), можливості наукової самореалізації, організаційна і матеріальна забезпеченість студентської позанавчальної діяльності, студентське самоврядування, повага та підтримка інститутських або університетських традицій тощо. «Велике значення у розвитку особистості фахівця відіграє відкриття і розвиток творчих здібностей студента. Підготовка ініціативних і творчо мислячих спеціалістів має здійснюватися

на основі реальної єдності навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи та соціально-політичної діяльності студентів. Зростаючого значення у стимулюванні творчої діяльності майбутнього спеціаліста набуває науково-дослідна робота студентів, яка на сьогодні стає невід'ємною і важливою частиною їхньої пізнавальної діяльності» [4, 49]. Сприяння творчій роботі студента створює передумови для його найповнішої самореалізації протягом наступної професійної діяльності, а також піднімає престиж самого ВНЗ, адже творча атмосфера сприяє залученню кращих науково-педагогічних кадрів, становленню і розвитку власних наукових шкіл, зв'язкам з виробництвом і науковими інституціями тощо.

У процесі становлення професійно-діяльнісних основ культури життєтворчості особистості студента вищу відбувається формування його аксіологічно-світоглядного ставлення до власного місця в системі суспільного функціонування, в той же час «внутрішньоособистісні конфлікти як складне психічне явище проходять у співвідношенні мотивів і цінностей та внаслідок впливу середовища на саму особистість, формують його наукову та фахову компетенцію, творчу особистість та культуру» [5, 400]. Зазначимо, що саме університет в цивілізованому суспільстві є осередком свободи особистості та її якнайповнішої самореалізації, тому реформа вищої освіти в нашій країні має спрямовуватися на надання університетам якнайбільшої автономії за умов їхньої якісної праці і достатнього матеріально-технічного забезпечення.

Важливим питанням у наших ВНЗ є і введення нових, прогресивних методик навчання і наукової роботи. «Оновлений зміст та оптимізовані методи навчання, творча особистість викладача сприяють формуванню як духовних цінностей особистості, так і індивідуальності студента» [Там само]. Не можна забувати, що «в центрі педагогічного процесу знаходиться особистість з її інтересами, цілями, потребами. У зв'язку з цим особливо актуальним видається вивчення потреб-мотиваційної сфери особистості студента, врахування його мотивів, нахилів, бажань, намірів. Якраз такий підхід дозволяє гнучко моделювати навчальний процес, сприяє ефек-

тивності підготовки майбутніх фахівців, бо мотивація повинна розглядатися як процес, який спрямовує, регулює і активізує діяльність суб'єкта навчання» [2, 152]. Мотиваційна сфера особистості в студентському молодому віці особливо чутлива до позитивних творчих впливів та інноваційних орієнтацій, що означає потребу всіляко сприяти студентській самотворчості в науковій і професійній площині, а це, зрештою, формує самодостатню особистість професіонала з багатою і розвинутою культурою життєтворчості.

Висновки. Основними чинниками формування професійної, моральної, духовно-вольової сфери культури життєтворчості особистості молоді людини у вищій і закладі професійно-технічного спрямування є: високий рівень етичної і професійної культури викладачів; академічна свобода для всіх учас-

ників освітньо-виховного процесу; доброзичлива атмосфера; гуманний стиль спілкування і поведінки; співпраця, співтворчість; створення ситуацій успіху; оптимістичний настрій; емоційний підйом, особливо в колективних творчих справах; стимулювання інтересу до різноманітних видів діяльності студентів; постановка індивідуальних, диференційованих задач і завдань; заохочення ініціативи й творчості; заохочення і стимулювання самостійності, самопізнання, самоврядування, саморозвитку і самореалізації студентів; створення оптимального ергономічного середовища [7, 56]. Саме за таких умов, гадаємо, можливо створити в рамках закладів професійної та вищої школи сприятливе середовище, яке всіляко розвиватиме і збагачуватиме професійно-діяльнису, етичну і громадянську складову культури життєтворчості особистості.

Література

1. **Белова Л. О.** Виховна спрямованість навчального процесу: питання методології та методики / Л. О. Белова // Виховна робота в умовах безперервної освіти: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 3 грудня 2009 р. – Х.: Вид-во НУА, 2009. – С. 67–69.
2. **Гренюк Л. С.** Мотиваційний компонент розвитку особистості як ефективна спрямованість реформування вищої освіти в Україні / Л. С. Гренюк // Інноваційні технології в освіті. Матеріали IV Міжнародн. наук.-практ. конф. – Симферополь: Міністерство освіти і науки АРК, 2007. – С. 152–154.
3. **Зазимко О.** Соціально-культурний контекст якості навчання / О. Зазимко // Інноваційний розвиток вищої освіти: Матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 10–11 березня 2010 р.): тези доповідей. – К.: Київ. націон. торговельно-економічний ун-т., 2010. – С. 289–291.
4. **Іванова С. О.** Особистісно орієнтована освіта як чинник формування особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі / С. О. Іванова // Вісник Черкас. ун-ту. Сер.: пед. науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 148. – С. 47–50.
5. **Маршицька В. В.** Формування індивідуальності особистості студента в контексті цінностей сучасної вищої освіти / В. В. Маршицька // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Вип. 13, кн. 2. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зловейко В. П., 2009. – С. 393–401.
6. **Мачуліна І. І.** Вища освіта як чинник формування культури особистості / Ірина Мачуліна // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць. – Харків: Видавничий центр Харків. націон. ун-ту. ім. В. Н. Каразіна, 2005. – С. 610–614.
7. **Роганова М.** Духовна культура особистості в освітньо-виховному процесі вищої школи / М. Роганова // Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. наук. праць. Вип. XXXI. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2006. – С. 52–58.
8. **Чибісова Н. Г.** Вийши навчальний заклад як середовище формування цінностей студентської молоді в соціокультурних умовах сучасної України: Монографія / Н. Г. Чибісова. – Х.: Вид-во НУА, 2004. – 256 с.

Резюме

• Розглядаються засадничі аспекти формування культури життєтворчості особистості у вищому навчальному закладі.

• Рассматриваются основополагающие аспекты формирования культуры жизнетворчества личности в высшем учебном заведении.

• The fundamental aspects of forming life creativity culture in an individual within the higher educational establishment are investigated.